

Левченко М.Ю.,

студентка,

Київський національний торговельно-економічний університет,

факультет міжнародної торгівлі та права

Науковий керівник: Хорт І.В.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,

факультет міжнародної торгівлі та права,

Київський національний торговельно-економічний університет,

Місто Київ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОСУДОВИХ ТА ПОЗАСУДОВИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ПІДПРИЄМЦІВ

Проблема захисту інтересів суб'єктів господарювання є дуже актуальною, особливо зараз, коли існує велика кількість порушень законних прав підприємців і виникає необхідність запобігання та усунення негативних наслідків таких випадків. В даній доповіді зазначаються важливі моменти щодо того, як можна захистити свої права, не звертаючись до суду як до одного з елементів захисту своїх інтересів.

Відповідно до статті 42 Конституції України кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом [1]. У випадках порушення, оспорювання чи невизнання даного права має місце законодавчо закріплене право суб'єкта господарювання на захист його законних прав та інтересів.

Конфлікти між суб'єктами господарювання мають негативні наслідки для здійснення підприємницької діяльності та економіки держави в цілому. Тому виникає необхідність швидкого та ефективного судового чи альтернативного вирішення даних спорів. Відповідно до статті 55 Основного Закону України, кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань [1].

Право на захист є однією з найважливіших конституційно задекларованих гарантій для учасника господарських правовідносин, носія суб'єктивного цивільного права, який має охоронювану законом можливість звернутися до

управомоченого державою суб'єкта із заявою про застосування засобів правоохоронного і захисного характеру для відновлення порушеного права та застосування передбачених законом заходів з метою припинення дій, якими це право було порушено [2, с. 3].

Зазначеному праву кореспондує конституційний обов'язок держави забезпечувати захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання [1], [3].

Наявність ефективної, внутрішньо узгодженої системи форм, способів та процесуальних засобів захисту порушених суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів, створення та підтримання якої слід розглядати як складову обов'язку держави по захисту прав суб'єктів господарювання, є важливою юридичною гарантією розвитку підприємництва і забезпечення правового порядку в сфері суспільного виробництва [4, с. 62].

Порядок захисту прав суб'єктів господарювання встановлений процесуальними кодексами (Господарським, Адміністративного судочинства, Цивільним), Господарським кодексом та іншими нормативно-правовими актами, зокрема Законами України «Про третейські суди», «Про міжнародний комерційний арбітраж» тощо.

Окрім судових способів захисту суб'єктів підприємницької діяльності, не менш ефективними є досудові та позасудові (альтернативні) механізми.

Досудовий (претензійний захист) здійснюється безпосередньо суб'єктами господарювання без звернення до господарського суду з метою відновлення та захисту їх прав й законних інтересів [5, с. 29].

Статтею 19 ГПК України передбачено правило, що суб'єкти господарювання вживають заходів для досудового врегулювання спору за домовленістю між собою або у випадках, коли такі заходи є обов'язковими згідно із законом [6].

Досудовий захист суб'єктів господарювання полягає у тому, що у зв'язку з порушенням прав та законних інтересів суб'єктів господарювання, останні мають право здійснити заходи щодо їхнього поновлення до звернення з позовом до господарського суду. Тобто досудовий захист спрямований на скоріше відновлення порушених прав суб'єктів господарювання та сприяє виявленню або усуненню причин виникнення правопорушень у сфері господарських відносин [7, с. 21].

Як влучно зазначають Н. В. Ільків та М. С. Долинська, можливість використання суб'єктами правовідносин досудового врегулювання спорів може бути додатковим засобом правового захисту, який держава надає учасникам певних правовідносин, що не суперечить принципу здійснення правосуддя виключно судом. Виходячи з необхідності підвищення рівня правового захисту держава може стимулювати вирішення правових спорів у межах досудових процедур, однак їх використання є правом, а не обов'язком особи, яка потребує такого захисту. А встановлення законом або договором досудового врегулювання спору за волевиявленням суб'єктів правовідносин не є обмеженням юрисдикції судів і права на судовий захист [5, с. 19-20].

На думку Н.В. Іванюти, досудове врегулювання господарських спорів спрямоване на вирішення таких завдань:

- своєчасне відновлення порушених прав та захист законних інтересів підприємства;
- оперативне виявлення причин, умов, шляхів вирішення господарського конфлікту;
- попередження руйнування стабільності та системності господарської діяльності та господарських зв'язків;
- спрощене відновлення господарської дисципліни;
- уникнення додаткових затрат контрагентами (зокрема, судових витрат).

Проявом досудового врегулювання господарських спорів є претензія (матеріально-правова вимога одного учасника спірного правовідношення до іншого) як засіб врегулювання конфлікту сторонами, що сперечаються, без сторонньої допомоги з боку держави в особі суду [8, с. 174].

Зокрема виставлені вимоги у претензіях дають можливість бухгалтерії, юридичному відділу, або іншим структурним підрозділам контролювати виконання договірних зобов'язань, витрачання матеріалів, стягувати з конкретних посадових осіб збитки [5, с. 79].

Зараз не обов'язково звертатися до суду для захисту своїх законних прав та інтересів, оскільки існують й інші способи забезпечення права на захист. Адже як показує досвід, за наслідками судового розгляду господарського спору, добре,

якщо хоча б одна сторона є задоволеною результатом. Здебільшого результатом повністю або частково є незадоволеними обидві сторони [9, с. 10]. Тож, останнім часом все більшої популярності набуває позасудове (альтернативне) врегулювання спорів.

Під позасудовим захистом прав розуміють, насамперед, деякі більш-менш формальні процедури врегулювання спорів, які не переслідують мети внесення суперечностей між сторонами на розгляд державного суду [4, с. 62].

Характерними ознаками позасудового захисту прав суб'єктів господарювання є:

- здійснення суб'єктами господарювання самостійно або через уповноважені органи (особи);

- виключення участі державного суду; складання із сукупності форм, засобів та заходів правового та організаційно-процедурного характеру;

- мета – забезпечення належної реалізації прав, захист та відновлення порушених прав суб'єктів господарювання [8, с. 172].

До позасудових способів захисту прав та законних інтересів підприємців можна віднести: медіацію (посередництво), нотаріальний захист, звернення до третейського суду або міжнародного комерційного арбітражу.

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, можна зазначити, що для захисту своїх прав підприємці можуть використовувати не лише судовий спосіб захисту, а й не менш ефективні – досудові (претензійні) та позасудові (альтернативні) механізми вирішення господарських спорів.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

2. Григорчук М.В. Захист прав та охоронюваних законом інтересів суб'єктів господарювання: матеріальний і процесуальний аспекти. Теорія і практика правознавства. 2017. Вип. 1 (11). 13 с.

3. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
4. Беяневич О.А. Про форми захисту прав суб'єктів господарювання. Українське комерційне право. 2007. № 8. С. 64-72.
5. Неюрисдикційні форми захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання: монографія / Н.В. Ільків, М.С. Долинська та ін.; за заг. ред. д. ю. н. М.С. Долинської. Львів : ТОВ «Галицька видавнича спілка», 2020. 174 с.
6. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991. № 1798-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>
7. Ніколенко Л.М. Захист прав та інтересів суб'єктів господарювання в умовах реформування законодавства. Економіка та право. 2017. № 2. С. 19-24.
8. Іванюта Н.В. Позасудові форми захисту прав та вирішення господарських спорів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Вип.49. Т.1. С. 172
9. Резнікова В.В. Медіація (посередництво) як спосіб вирішення господарських спорів. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2012. Вип. 90. С. 10-15.